

**BOLALARDA XULQ OG‘ISHINI OLDINI OLISHNING
PSIXOLOGIK OMILLARI**

Rejametova Irada Ikramshikovna

*O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti Xizmat faoliyatini
tarbiyaviy-psixologik ta’minlash kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi, dotsent*

Annotatsiya: Xozirgi jamiyatda kundan kunga turli deviant va delikvent xulqatvor namunalari yuzaga kela boshladi. Jamiyatdagi ma’naviy muhitning ta’sirini kuchaytirish, yoshlarga ta’lim-tarbiya berish shaxs ijtimoiylashuvning tizimli amalga oshishiga ko‘maklashadi. Jamiyatda mavjud ma’naviy axloqiy me’yorlar yoshlarimizni jamiyatda o‘z o‘rinlarini topishlariga, intiluvchan, vatanparvar qilib tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy norma, deviantlik, psixologik omillar, agressiya, shaxs, xarakter, ustanovka.

Globalashuv va ma’naviy tahdidlar kuchaygan bir davrda yoshlar tarbiyasi, ularni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash va jamiyatda o‘z o‘rniga ega shaxs sifatida shakllantirish muhim ahamiyat kasb etayotgani hech birimizga sir emas. Zero, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev BMTning 72-sessiyasida qilgan nutqida: «Sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo‘lib kamolga yetishi bilan bog‘liq. Bizning asosiy vazifamiz – yoshlarning o‘z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratishdan iborat» deb bejiz ta’kidlamagan. Jamiyatda mavjud ma’naviy me’yorlar yoshlarimizni jamiyatda o‘z o‘rinlarini topishlariga, intiluvchan, vatanparvar qilib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoshlarda xulq og‘ishini oldini oluvchi ijtimoiy va psixologik omillarni o‘rganar ekanmiz, hozirgi kun uchun muhim hisoblangan ilmiy gipoteza(faraz)larni, bu sohaga doir nazariy ma’lumotlarni amaliy faoliyatda qo‘llash mavzumizni



yortishdagi ustuvor vazifa bo'lib qolaveradi. Yoshlar o'rtasida xulq og'ishini barvaqt oldini olish to'g'risida nafaqat profilaktika idoralari, Ichki ishlar va Sog'liqni saqlash, ta'lim, sport va turizm, madaniyat vazirliklari tomonidan rioya qilingan ijtimoiy nazorat va cheklovlar pozitsiyasidan kelib chiqib qarash noo'rin.

Biz tomonimizdan yoshlar o'rtasida o'tkazilgan "Yoshlarda xulq og'ishini oldini olish omillari sifatida nimalarni nazarda tutasiz?" nomli ijtimoiy-psixologik

so'rovnomamizda Oliy ta'lim muassasalari talabalari, Probatsiya xizmati nazoratidagi xulqi og'ishgan yoshlar faol ishtirok etdi.

Navbatdagi savolimizga respondentlarimizning javobi quyidagicha shaklni oldi. Natijalardan ham ko'rinib turibdiki, xulq og'ishi oldini olishda deviant xulqli yoshlar asosiy omillar biri sifatida "OAV da behayo jangari filmlarni ko'rmaslik" javobini tanlashgan bo'lsa 38.9 %, sog'lom uyushgan yoshlar esa, "oilada, ta'lim muassasalarida kompleksli chora-tadbirlar samaradorligi kuchaytirish" mulohazasini tanlashdi 57.6 %. E'tiborli jihati quyidagi berilgan javoblarda ko'rinadi, xulqi og'ishgan yoshlar "oilaviy muhitda diniy va dunyoviy tarbiyani birdek berish" mulohazasini uyushgan yoshlarga nisbatan ko'proq tanlashgan 15.4 %. Bu esa bizda, xulqi og'ishgan yoshlar o'zlaridagi xulq og'ish sabablarini yoki bu tushunish, ularni qabul qilish va ularga nisbatan ijobiy ijtimoiy ustanovkani shakllantirish ortgani sari, bunday tipga mansub yoshlarning xulqida o'ziga va boshqa shaxslarga zarar yetkazish holatlari, shuningdek, o'zining xulq-atvorini buzishga intilish kamayadi ($r = -0.381$, $r \leq 0,05$). Demak, olingan natijalar asosida, jamiyat talablari va normalarini to'g'ri qabul qilgan va jamiyatdagi mavjud o'rnatilgan tizimlarga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lgan yoshlarda tabiiyki, o'z holatidan qoniqish hissi ustuvor bo'ladi va bularda bu kabi omillar o'zlarining xulqatvorini nazorat qilish, o'ziga va yon atrofida qilargalarga ziyon berish kabi salbiy holatlarning oldini oladi.

SHuningdek, deviant xulqli shaxsning "Qoida va normalarni buzishga moyillik" darajasining ortishi undagi "Emotsional reaksiyalarni irodaviy nazorat qila olish" ko'rsatkichining kamayishiga ($r = -0.507$, $r \leq 0,01$) olib kelsa, o'z navbatida "Delikvent xulq-atvorga moyillik" ko'rsatkichining oshishiga ham olib kelar ekan (r



= 0.447, $r \leq 0,05$). Xulqi og'ishgan shaxslarda bunday ko'rsatkichlarshuni ko'rsatadiki, shaxsda qoida buzishga moyillikni ortishi, undagi o'zini nazorat qilish qobiliyatining pasayishiga, buning oqibatida esa, shaxsda o'zi anglamagan holda o'rnatilgan qonun-qoidalarni buzish holatlarining ko'p takrorlanishiga sabab bo'lmoqda.

Navbatdagi aloqadorlik xulqi og'ishgan va uyushgan yoshlarimizda "addiktiv xulq-atvorga moyillik" va "o'ziga zarar keltirish, o'z xulqini buzishga intilish" shkalalari orasida kuzatildi. Xulqi og'ishgan yoshlarda bu ko'rsatkich ($r = 0.582$, $r \leq 0,01$) tashkil etdi. Bu ko'rsatkich o'rtasidagi yuqori aloqadorlik ayniqsa, xulqi og'ishgan yoshlar o'rtasida kuzatilgani e'tiborimizni tortgan bo'lsa, uyushgan yoshlarda ($r = 0.407$, $r \leq 0,05$) ham tushkun holatlarida yoki o'ziga nisbatan bahosi pasaygan paytlarda hayot mazmunini boshqa vositalardan qidirishga urinishlari oqibatida o'zlarining xulqlarini buzishlari ehtimoli oshishi ham ahamiyatga molik, bugungi kunning dolzarb muammolari sifatida e'tiborga olinishini taqozo etadi. Bu kabi holatlarni bartaraf etish, oldini olishda pedagoglar-psixologlar bilan bir qatorda oila va ta'lim muassasasining uzlyuksiz hamkorligi ham ijobiy natija berishi mumkin.

Xulqi og'ishgan yoshlarda "addiktiv xulq-atvorga moyillik" ortishi "emotsional reaksiyalarni irodaviy nazorat qila olish" qobiliyatini ham pasaytirishi yuqoridagi jadvalda aks etgan ko'rsatkichlar orqali a'yon bo'lmoqda ($r = -0.450$, $r \leq 0,05$). Og'ishgan xulq-atvorli shaxslarda biror moddalarni iste'mol qilish asosida o'zini nazorat qila olmaslik, atrof-muhitda bo'layotgan voqea-hodisalarni idrok etmaslik holatlarini yuzaga keltiradi. Natijada shaxsda irodaviy buzilishlar holati paydo bo'ladi, atrofdan kelayotgan munosabatlarga reaksiya bildirishi kamayadi. O'zini boshqara olmaslik holatlari ham bu ko'rsatkichlarning o'zaro aloqadorligidan vujudga kelishi yuqoridagi fikrlarimizga isbot bo'lishi mumkin.

Yana bir ahamiyatli bog'liqlik uyushgan yoshlardan olingan natijalarni tahlil etish chog'ida kuzatildi. Uyushgan yoshlar kategoriyasida "addiktiv xulq-atvorga moyillik" oshgani sari "delikvent xulq-atvorga moyillik" ham ortib borishi aniqlandi ($r = 0.388$, $r \leq 0,05$). Bu natijalarga quyidagicha sharh berish mumkin, agar uyushgan sog'lom xulq-atvorli yoshlar biror buzg'unchi o'yinlar yoki psixotrop moddalarni iste'mol qilishga qiziqishsa va bu qiziqish doimiy "moyillik"ka olib borsa, ularning



xulq-atvorida delikventlik alomatlari ham ortib boradi. Og'ishgan xulqli yoshlarda metodika ko'rsatkichlariga ko'ra "O'ziga zarar keltirish va o'z xulqini buzishga moyillik" ortgani sari "Emotsional reaksiyalarni irodaviy nazorat qila olish" xususiyatlari kamayib boradi ($r = -0.409$, $r \leq 0,05$). Bunday toifadagi yoshlarda o'ziga zarar yetkazish hissi ustunlik qilib, natijada o'z hissiyotlarini boshqara olmaslik, tashqi taassurotlarni qabul qilmaslik holatlari ham kuzatiladi. Bunday holatlarni oldini olish, maxsus psixokorreksion mashg'ulotlar olib borish shaxs ichki olamini va uning individual-psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib yondashishni talab etadi. Olingan natijalar asosida shuni aytishimiz mumkinki, o'ziga zarar yetkazish turlaridan biri bo'lgan suitsidial holatlarning kelib chiqishiga aynan shaxsning o'zini emotsional iroda qila olmasligi sabab bo'ladi, deyish mumkin. Natijada esa, shaxsda psixik buzilish holatlari kelib chiqishi bilan birgalikda, o'ziga va atrofdagilarga jiddiy ma'naviy, moddiy va psixologik zarar yetkazish holatlari sodir bo'ladi.

Sinaluvchilarda xulq og'ishiga moyillik ko'rsatkichi bo'yicha xulqi og'ishgan yoshlarda "o'ziga zarar keltirish va o'z xulqini buzishga moyillik" darajasi ortgani sari "delikvent xulq-atvorga moyillik" darajasi ham ortib boradi ($r = 0.515$, $r \leq 0,01$). SHaxsda o'zini zararlash, o'z hayotiga zomin bo'lishga intilish holatlari undagi delikvent(takrorlanib turuvchi g'ayri ijtimoiy xatti-harakatlar sifatida) xulq-atvorni kuchayishiga turtki bo'lishi mumkin. Delikvent xulq huquqiy me'yorlarni buzuvchi, biroq ijtimoiy xavf darajasiga ko'ra jinoiy javobgarlikni keltirib chiqarmaydigan harakatlardir. Bu kabi salbiy o'zaro yuqori aloqadorlik ko'rsatkichlarni kamaytirish uchun xulqi nazorat ostida turadigan shaxslar, shuningdek, xulqida o'zgarish sodir bo'layotgan yoshlar bilan kompleksli ishlar samaradorligini oshirish ko'zda tutiladi[2]. Bunga misol tariqasida, ta'lim muassasalarida, OAV da shaxsning motivatsion-emotsional sohasiga ijobiy ta'sir etuvchi teleko'rsatuvlar, ijtimoiy roliklar hamda dars mashg'ulotlarida munozalari debatlarni tashkil etish, yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish orqali ulardagi "energiya"ni boshqa ijobiy narsalarga yo'naltirish tavsiya etiladi. Uyushgan yoshlarda xulq og'ishiga moyillikni aniqlash ko'rsatkichi bo'yicha ularda "zo'ravonlik va agressiyaga moyillik" darajasi ortgani sari, "delikvent xulqatvorga moyillik" darajasi ham yuqorilab boradi ($r = 0.435$,



$r \leq 0,05$). SHaxsda o'ziga, boshqalarga nisbatan zo'ravonlik kayfiyatining ustun bo'lishi, boshqalarga zarar yetkazish, boshqa shaxslarning azoblanishidan rohatlanish, agressiv munosabatlar ortishi delikvent xulq-atvor shakllaridan hisoblangan, mayda bezorilik, shaxsga ham ma'nan, ham jismonan zarar yetkazish, bosqinchilik, talonchilik kabi oqibati salbiy natijalarga olib boruvchi huquqbuzarliklarni qilishga intilishning oshishiga sabab bo'ladi [4].

“Ijtimoiy normalarga ijobiy ustanovka” shkalasi bo'yicha yuqori darajadagi ahamiyatlilik farqi “xulqi og'ishgan yoshlar” va “uyushgan yoshlar” o'rtasida aniqlandi ($t = -2.815$, $p < 0,01$). “Xulqi og'ishgan yoshlar” guruhida o'rtacha ko'rsatkich 6.5 ni tashkil qilsa, “Uyushgan yoshlar” guruhida 8.3 ni tashkil qildi.

Bundan shu xulosaga kelinadiki, og'ishgan yoshlarda jamiyatda mavjud bo'lgan qonun-qoidalarga, ijtimoiy normalarga nisbatan munosabatning ijobiyligi pastroq darajada. Bu esa, ularda xulq buzilishlarini keltirib chiqarishda sababiy omillardan biri bo'lmoqda.

“Qoida va normalarni buzishga moyillik” shkalasi bo'yicha yuqori darajadagi ahamiyatlilik farqi “xulqi og'ishgan yoshlar” va “uyushgan yoshlar” o'rtasida aniqlandi ($t = 17.357$, $p < 0,01$). “Xulqi og'ishgan yoshlar” guruhida o'rtacha ko'rsatkich 13.1 ni tashkil qilsa, “Uyushgan yoshlar” guruhida ularga nisbatan ancha pastroq 6.1 ni tashkil qildi. Bundan og'ishgan yoshlarda tabiiyki, ijtimoiy normalarni buzishga moyillik sezilarli darajada yuqori ko'rsatkichni tashkil etishi taxmin qilingan edi, lekin uyushgan yoshlar kategoriyasida ham bunday holatlarni keltirib chiqarmaslik uchun zarur profilaktik choralarni ko'rish kerakligi a'yon bo'lmoqda.

Deviant xatti-harakatlarning shakllanishiga oila, oilaviy munosabatlar, o'smir shaxsining xarakter xususiyatlari, ruhiy va jismoniy kasalliklarga moyilligi, shuningdek, ijtimoiy muhit ta'sir qiladi [5]. SHaxsni rivojlantirish jarayonida vujudga kelgan ijtimoiy munosabatlar, ijtimoiy xatti-harakatlar bir-biri bilan o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sirga egadir, shuning uchun to'laqonli ta'lim va korreksion(tuzatish) ishlari bo'lmagan taqdirda, yoshlarda xarakterning “qiyinlashuvi” kuchayadi, bu esa shaxs rivojlanishida asotsiallikning yangi belgilarining paydo bo'lishi yoki mavjudlariga e'tiborsizlik darajasini oshiradi [3].



Tadqiqotdan olingan empirik natijalar asosida quyidagi xulosalarni qilishimiz joiz:

Birinchidan, Probatsiya xizmati ro'yxatida turuvchi xulqi og'ishgan yoshlar va uyushgan yoshlar o'rtasida ijtimoiy-psixologik so'rovnoma olinganda, deviant yoshlarning ko'pchiligi (43.2%) xulqi og'ishiga "ehtiyojlari vaqtida qondirilmagan, sabrsiz" toifadagi shaxslar moyil bo'ladi, degan javobni tanlashgan. Salbiy illatlarni jamiyatda ko'payishiga "oilada diniy tarbiya va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro muloqotning yetishmasligi" omilini 45% xulqi og'ishgan yoshlar tanlashdi. Olingan natijalar asosida esa, o'sib kelayotgan yoshlar tarbiyasida shu kabi omillarni hisobga olgan holda ish ko'rish lozimligi ma'lum bo'ladi.

Ikkinchidan, "Xulq og'ishiga moyillikni aniqlash" metodikasi asosida xulqi og'ishgan va uyushgan yoshlar o'rtasida yetarli yuqori, ahamiyatli farqlar aniqlandi.

Xulqi og'ishgan yoshlarda ijtimoiy normalarga nisbatan salbiy ustanovkalar mavjudligi, qoida va normalarni buzishga, addiktiv xulq-atvorga, zo'ravonlik va agressiyaga, delikvent xulq-atvorga moyillik va emotsional reaksiyalarni irodaviy nazorat qila olmaslik kuzatildi. Yuqorida keltirilgan jihatlarni ijobiy tomonga muvofiqlashtirish uchun profilaktik tadbirlar sifatida ijtimoiy-psixologik treninglarni tizimli olib borish darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – Toshkent: «O'zbekiston», 2018. –508-b.
2. Gilinskiy Ya.I. Sotsialny kontrol nad deviantnostyu v sovremennoy Rossii: teoriya, istoriya, perspektiv // Sotsial'nyy kontrol' nad deviantnostyu. SPb., 1998.-S.4-21.
3. Deviantnoe povedenie u podrostkov: Diagnostika. Profilaktika. Korrektsiya: Uchebnoe posobie / V.G.Kondrashenko, S.L.Igumnov. – M.: "Aversev", 2004.
4. Noy I.S. Lichnost prestupnika i yeyo znachenie v izuchenii prestupnosti // Uchen. zap. Saratovskogo yurid. in-ta. Вып. 1 b.-Saratov: Izd-vo Saratovskogo yur. in-ta, 1969. -S. 5-27.



5. Ruxieva X.A. Voyaga yetmaganlarda huquqbuzarlik va suitsidal holatlarni kelib chiqish sabablari va ularni psixoprofilaktikasi. 2021. Tafakkur tomchilari. 360-bet.
6. Rejametova, I. (2025). HARBIY XIZMATCHILARNING OILASINI IJTIMOY – PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MOSLASHUVIDA MUOMILA VA UNING ROLI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 5(1), 39–50. извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/10546>
7. Режаметова, Н. И. (2024). МОДИФИКАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ И ПРАКТИКЕ ДОШКОЛЬНОЙ МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 31), 380-382.
8. Rejametova, N. I. (2020). Increasing the effectiveness of the professional competence of music leaders in the formation of children's creativity through Uzbek folk instruments. *Journal of Critical Reviews*, 7(11), 472-477.
9. Ikramshikovna, R. I., & Nishanbayevich, D. A. (2025). Regulatory and legal aspects of first aid in international legislation and in the republic of Uzbekistan. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 7(02), 7-16.
10. Режаметова, И. И., & Норбутаев, С. А. (2022). YETIM VA OTA-ONA QARAMOG‘IDAN MAHRUM BO‘LGAN BOLALARDA IJTIMOY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 5(3).
11. Mukhamedova, D. G., & Abdullajanova, D. S. (2020). The actuality of the gender aspect of the manager's constructive interaction in the conflicting situation. *Journal Of Critical Reviews*, 7(12), 228-231.
12. Akhmadjonova, S., & Abdullajanova, D. (2023). Socio-Psychological Features Of Family Conflict Resolution. In *Academic International Conference On Multi-Disciplinary Studies And Education* (Vol. 1, No. 6, pp. 101-108).
13. Abdullajanova, D., & Raxmonova, Z. (2020). Motivation to succeed, to avoid defeat and the impact of risk preparedness on women's activism and its socio-psychological factors. *European Journal Of Molecular And Clinical Medicine*, 7(1), 3555-3561.



14. Abdullajanova, D. S. (2023). Socio-psychological criteria for the selection and placement of personnel in management (on the example of women). *Confrencea*, 5(05), 401-411.
15. Abdullajanova, D. S. (2023). Socio-psychological criteria for the selection and placement of personnel in management (on the example of women). *Confrencea*, 5(05), 401-411.
16. Абдуллажанова, Д. С. (2023). ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНЫХ СТЕРЕОТИПОВ В НАПРАВЛЕНИИ ЖЕНСКОЙ АКТИВНОСТИ В УПРАВЛЕНИИ. *ПСИХОЛОГИЯ XXI СТОЛЕТИЯ*.
17. Мухамедова, Д. Г., & Абдуллажанова, Д. С. (2021). СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА: ФОРМЫ И МЕХАНИЗМЫ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ. *BEING A MUSIC FAN: FANDOM EFFECTS ON THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF ITS PARTICIPANTS*..... 12, 187.
18. Абдулладжанова, Н. Г., Абдугафурова, Д. Г., Якубова, Р. А., Назирова, Э. Р., & Рахмонова, Г. Г. (2020). ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ФАРМАКОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕПАРАТОВ. *Universum: химия и биология*, (12-1 (78)), 80-84.
19. Kadirov, K. B., Mullabaeva, N. M., Abdullajanova, D. S., Kurbanovna, A. D., & Abdullaevna, B. S. (2023). A Mobbing Questionnaire In School And An Analysis Of The Results Obtained. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 23(4).
20. Abdullajanova, D. S. (2025). SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF MOTIVATION FOR SUCCESS AND THE IMPACT OF RISK ON WOMEN. *Modern education and development*, 19(1), 3-12.
- Абдуллажанова, Д. (2024). Социальная критерия как фактор формирования психологического портрета женщин-руководителей в управленческой деятельности. *Общество и инновации*, 5(5), 85-93.
21. Abdullajonova, D. S. (2024). Social-Psychological Adaptation to the Educational Environment-As a Factor of Educational Efficiency. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(4), 58-60.



22. Abdulakimovna, S. S. (2024). Methods for Developing Cooperation Between the Family, Neighborhood, Educational Institution in the Socialization of Adolescents with Disabilities. *Journal of Diplomacy, Law, and International Affairs*, 1(1), 6-8.
23. Шакарбоева, Ш. А. (2024). МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА СЕМЬИ, СОСЕДСТВА, ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЗАВЕДЕНИЯ В СОЦИАЛИЗАЦИИ ПОДРОСТКОВ С ТРУДНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ. *International Journal of Formal Education*, 3(4), 211-215.
24. Shakarboeva, S., & Gulomitdinov, D. (2023). PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL VIEWS OF ABU RAIKHAN BERUNI AS A FACTOR OF EFFECTIVENESS IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *World Bulletin of Management and Law*, 21, 30-33.
25. Shakarboyeva, S., & Qayumov, A. (2024). AUTIZMLI BOLALARNI RIVOJLANTIRISHDA ART TERAPIYA USULLARIDAN FOYDALANISH IMKONYATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 148-154.
26. Мунарова, Р. У., Камолова, Ш. У., Шакарбоева, Ш. А., & Каршибоева, Д. Б. (2016). Алимкулов СОУ Великие мыслители Средней Азии о воспитании гармоничного и всесторонне развитого поколения. *Проблемы педагогики*, (2), 13.
27. Шакарбоева, Ш. (2024). Бошланғич синфларда чет тили ўзлаштириш ва ўрганишнинг ёшга оид хусусиятлари. *Общество и инновации*, 5(10/S), 286-290.
28. Abdulakimovna, S. S. (2021). Socially Psychological Education of Self-Development Skills in Future Teachers Functions. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 1(5), 231-235.
29. Usarovna, K. S., Muhammedovna, Y. F., Shodiyevna, O. D., & Shakhnoza, S. (2022). The Importance of Cognitive Processes in the Formation of a Scientific Worldview among Students. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 2(2), 78-83.



30. Шакарбоева, Ш. А. (2021). САМОРАЗВИТИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ. In *Стратегия научно-технологического развития-2021* (pp. 39-40).
31. Мунарова, Р. У. (2016). Камолова Ширин Усаровна, Шакарбоева Шахноза Абдулакимовна, Каршибоева Дилфуза Бурлиевна, & Алимкулов Сирожиддин Олимжон ўғли (2016). *Великие мыслители Средней Азии о воспитании гармоничного и всесторонне развитого поколения. Проблемы педагогики*, (2 (13)), 17-19.
32. Abdulakimovna, S. S. (2021). Socially Psychological Education of Self-Development Skills in Future Teachers Functions. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 1(5), 231-235.
33. Munarova, R. U. (2016). Kamolova Sh. U., Shakarboeva Sh. A., Karshiboeva DB, Alimkulov SOU (2016) *Velikie misliteli Sredney Azii o vospitanii garmonichnogo i vsestoronne razvitogo pokoleniya. Problemi pedagogiki*, (2), 13.
34. Shakarboeva, S. A. . (2024). METHODS OF DEVELOPING COOPERATION OF THE FAMILY, NEIGHBORHOOD, AND EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE SOCIALIZATION OF TEENAGERS WITH DIFFICULT EDUCATION. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(5), 920–924. Retrieved from <https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/2409>
35. Shakarboeva Shakhnoza Abdulakimovna. (2022). Social-Psychological Characteristics Of Professional SelfDevelopment Of Future Teachers. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 14, 138–140. Retrieved from <https://www.zienjournals.com/index.php/zjssh/article/view/2799>
36. Shakarboyeva, S., & Qayumov, A. (2024). AUTIZMLI BOLALARNI RIVOJLANTIRISHDA ART TERAPIYA USULLARIDAN FOYDALANISH IMKONYATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 4(1), 148-154.